

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

ЯРОШИНСЬКА ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК [371.134+372.4](043.3)

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОЕКТУВАННЯ
ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Житомир – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Побірченко Наталія Семенівна,
тимчасово не працює.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
академік НАПН України
Євтух Микола Борисович,
Національна академія педагогічних наук України,
академік-секретар Відділення вищої освіти;

доктор педагогічних наук, професор
Кодлюк Ярослава Петрівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
професор кафедри педагогіки;

доктор педагогічних наук, професор
Матвієнко Олена Валеріївна,
Інститут педагогіки і психології
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова, професор кафедри
педагогіки і методики початкового навчання.

Захист відбудеться «23» червня 2015 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.053.01 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка (10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40).

Автореферат розісланий «22» травня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. Л. Яценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Соціально-політичні процеси, розвиток науки, техніки і технологій зумовили інтенсивність процесів інформаційного обміну, взаємовпливу освітніх структур різних регіонів, країн, міст та окремих навчальних закладів. Про зазначене йдеться в Болонській декларації, метою якої є формування єдиного освітнього простору, зближення освітніх систем країн Європи, надання їм більшої відкритості та мобільності, створення різноманітного поліваріантного освітнього середовища професійної підготовки майбутніх фахівців.

Як наслідок, спостерігається підвищення інтересу педагогічної спільноти до таких явищ, як освітній простір і освітнє середовище. Але обсяг теоретико-методологічних знань про феномен сучасного освітнього середовища та вдосконалення його параметрів не відповідає вимогам практики вищої педагогічної школи, а реалізація середовищного підходу в підготовці майбутніх учителів початкової ланки освіти потребує ґрунтовного наукового аналізу. Це підсилюється потребою розв'язання проблеми формування готовності майбутніх учителів до взаємодії з молодшими школярами в умовах реалізації Державного стандарту початкової загальної освіти та нових вимог до організації середовища початкової школи на засадах компетентнісного підходу. Отже, виникла необхідність вивчення можливості підвищення якості підготовки майбутніх учителів визначеного напрямку шляхом проектування освітнього середовища їх професійного становлення.

Дослідженню питань професійної підготовки майбутніх учителів приділяли увагу такі вчені, як В. Андрущенко, О. Антонова, І. Бех, Г. Васянович, С. Вітвіцька, О. Дубасенюк, М. Євтух, В. Кузь, В. Луговий, Н. Ничкало, В. Майборода, Н. Побірченко, С. Сисоєва та ін.

Проблеми підготовки вчителя початкової школи, зокрема аспекти формування змісту, форм та методів професійної підготовки, розвитку провідних якостей та компетенцій майбутнього фахівця, досліджували: Н. Бібік, В. Бондар, І. Казанжи, Л. Коваль, Я. Кодлюк, О. Комар, А. Крамаренко, С. Мартиненко, О. Матвієнко, І. Осадченко, Л. Петухова, О. Савченко, С. Скворцова, Л. Хомич, Л. Хоружа та ін.

Необхідність удосконалення підготовки майбутніх учителів початкової школи визначило вибір основних векторів дослідження – освітнє середовище і педагогічне проектування.

Теоретико-методологічним основам розв'язання проблеми взаємодії людини та середовища, присвячені дослідження А. Бандури, Р. Бейкера, Л. Виготського, Дж. Гібсона, К. Левіна, М. Хейдметса та ін. Науковцями розкрито його значущість для розвитку особистості (К. Абульханова-Славська, Н. Крилова, О. Леонт'єв, Ю. Мануйлов, Д. Маркович, М. Черноушек та ін.).

Сутність поняття «освітнє середовище» впродовж останніх десятиліть обґрунтовують як вітчизняні, так і зарубіжні психологи, педагоги. Вивчення освітнього середовища здійснюється з позицій, пов'язаних із сучасним

розумінням освіти як особливої сфери соціального життя, а середовища як чинника освіти (Н. Гонтаровська, С. Дерябо, В. Желанова, В. Козирєв, Т. Менг, К. Приходченко та ін.); узагальнено моделі освітнього середовища (В. Давидов, Я. Корчак, В. Лебедева, В. Орлов, В. Панов, В. Рубцов, В. Слободчиков, В. Ясвін та ін.).

Сьогодні зростає кількість вітчизняних та зарубіжних досліджень, в яких предметом наукового пошуку стають процеси створення освітнього середовища вищого навчального закладу (В. Іванова, Н. Калашнікова, А. Каташов, О. Макагон, О. Ліннік, І. Палашева, Л. Панченко, Л. Пікулева та ін.) або аналізується його використання з метою формування особистісних та професійних якостей фахівців (А. Вишнякова-Вишневецька, Л. Денисова, К. Дубич, Д. Качалов, Р. Монарьов, О. Петренко, А. Шевченко та ін.). Проте, поза увагою дослідників залишається проблема організації освітнього середовища, що модернізується на основі створення нового проекту, головним орієнтиром якого є розвиток майбутнього вчителя.

Педагогічне проектування як механізм розвитку системи діяльності загальноосвітнього закладу та вищої школи досліджували науковці: В. Безрукова, В. Беспалько, І. Зязюн, О. Заїр-Бек, О. Коберник, В. Монахов, Г. Муравйова, В. Радіонов, В. Стрельников та ін.; етапи та компоненти проектування освітнього середовища представлено в працях: Є. Алісова, В. Бордовської, Т. Подобедової, Т. Ткача, Я. Фруктової, А. Цимбалару та ін.

Аналіз публікацій науковців засвідчив, що репрезентація основ педагогічного проектування як цілісного виду діяльності в системі підготовки майбутнього вчителя також потребує обґрунтування теоретичних і методологічних засад та експериментальної перевірки.

Отже, незважаючи на те, що проблеми, пов'язані зі створенням освітнього середовища, займають важливе місце в історії вітчизняної педагогічної науки, процес проектування освітнього середовища є недостатньо вивченим, а визначення його потенціалу для професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи практично нереалізованим через відсутність методики забезпечення цього процесу.

Аналіз наукової літератури, моніторинг досліджень проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи і реальної ситуації їх фахової підготовки дозволяє виявити ряд об'єктивних і суб'єктивних суперечностей між:

– розробкою у вітчизняній науці окремих аспектів проектування освітнього середовища і відсутністю їх системного теоретичного і методологічного обґрунтування в контексті професійної підготовки вчителів визначеного напрямку;

– потребою суспільства у висококваліфікованих, конкурентоспроможних на ринку праці фахівцях початкової ланки освіти й обмеженими можливостями їх підготовки на основі традиційних підходів до організації освітнього середовища;

– розвитком інноваційних процесів в освіті як об'єктивної реальності і відсутністю механізму забезпечення їх узгодженого оптимального впливу на якість підготовки майбутніх учителів початкової школи з урахуванням середовищного підходу як цілісної методології пізнання явищ та процесів.

Отже, необхідність подолання зазначених суперечностей, нагальна потреба в удосконаленні професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у вищих педагогічних навчальних закладах та недостатня розробленість відповідної проблеми в педагогічній теорії й практиці зумовили вибір теми дослідження: **«Теоретичні і методичні засади проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, теми Науково-дослідної лабораторії педагогічної компетентності «Формування компетентного вчителя в умовах освітнього середовища вищого навчального закладу» (реєстраційний номер 0111U007536). Тему дисертації затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 10 від 21.02.2011 р.) та погоджено рішенням бюро Ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 3 від 29.03.2011 р.).

Мета дослідження – виявити і обґрунтувати теоретико-методичні засади досліджуваного процесу, розробити й експериментально перевірити методику проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Відповідно до мети було визначено **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати ступінь розробленості досліджуваної проблеми в науковій літературі та освітньо-виховній практиці.
2. Визначити термінологічний апарат дослідження.
3. Обґрунтувати методологічні основи, складові та алгоритм проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.
4. Виявити структуру освітнього середовища та компоненти професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.
5. Виокремити критерії, показники й охарактеризувати рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності, здійснити їх діагностику.
6. Теоретично обґрунтувати модель професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в проектованому освітньому середовищі.
7. Розробити методику проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів школи першого ступеня.
8. Експериментально перевірити ефективність упровадження в навчально-виховний процес вищих педагогічних навчальних закладів методики

проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та її ресурсного забезпечення.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи.

Предмет дослідження – теоретико-методичні засади проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Концепцію проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи визначають теоретико-методичні засади, що виконують роль регуляторів у проектуванні освітнього об'єкта і забезпечують завершене уявлення про структуру, зміст, форми, методи та засоби вибудовування доцільної освітньої взаємодії в системі забезпечення якості підготовки майбутніх учителів визначеного напрямку.

Провідна ідея дослідження полягає в необхідності зміни традиційних підходів до функціонування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на основі його проектування та надання цьому процесу інноваційності, неперервності й системності.

Мета роботи, її науково-теоретичні засади, поліфункціональні особливості процесу проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи зумовили вироблення концептуальних засад дослідження, які потребують обґрунтування на методологічному, теоретичному та практичному рівнях наукового пошуку.

Методологічний концепт відображає взаємозв'язок і взаємодію різних підходів загальнонаукової і конкретно-наукової методології, на основі яких здійснюється проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, а саме: *системний підхід* сприяє виявленню структури освітнього середовища як динамічної системи, допомагає дослідити взаємодію його компонентів, що забезпечують його ефективне функціонування; *синергетичний підхід* дає можливість дослідити сутність проектування освітнього середовища професійної підготовки з точки зору його відкритості, складності, динамічності й автономності; *середовищний підхід* є інструментом пошуку нових ресурсів удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах середовищної взаємодії; *особистісно-діяльнісний підхід* передбачає створення в проектованому освітньому середовищі відповідних умов для розвитку особистості вчителя як суб'єкта професійно-освітньої діяльності; *культурологічний підхід* сприяє створенню оптимальних умов для засвоєння майбутніми вчителями загальнолюдської та національної культури, усвідомленню та самореалізації особистістю культурних потреб, інтересів і здібностей; *аксіологічний підхід* створює умови для вибору значущих професійних цінностей у проектованому освітньому середовищі в системі забезпечення якості підготовки майбутніх учителів початкової школи; *акмеологічний підхід* визначає напрями переходу освітнього середовища в інноваційний стан, який забезпечує найбільш повну

самореалізацію студента в проєктованому середовищі; *компетентнісний підхід* розширює умови, ресурси, функціональні можливості учасників середовищної взаємодії та забезпечує досягнення високої якості професійної підготовки; *технологічний підхід* уможлиблює прогнозування мети та етапів проєктування, визначає основи розробки методики проєктування освітнього середовища, конструювання інструментарію діагностики отриманих результатів.

Теоретичний концепт визначає систему психолого-педагогічних ідей, концепцій, вихідних категорій, основних понять, дефініцій, оцінок, без яких неможливе розуміння сутності явища, що досліджується. Проєктування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи як цілісний процес оновлення наявної моделі передбачає отримання очікуваного результату – інноваційного проєкту досліджуваного феномена. Зазначений процес вимагає цілеспрямованого створення нових, інноваційних форм, методів, засобів діяльності спочатку за допомогою прогнозованої моделі професійної підготовки в проєктованому середовищі, а потім шляхом її реалізації. Методика проєктування освітнього середовища виступає комплексним механізмом доповнень та змін освітньої взаємодії в системі забезпечення якості підготовки майбутніх учителів визначеного напрямку.

Практичний концепт передбачає експериментальну перевірку ефективності запропонованої методики проєктування освітнього середовища, яка забезпечує оновлення змісту, форм, методів та засобів професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Реалізація методики є спеціально організованим, цілеспрямованим, динамічним процесом, в межах якого послідовно впроваджуються блоки інновацій в основні компоненти освітнього середовища (навчально-виховний, соціально-культурний, інформаційно-комунікаційний). Оцінювання ефективності впровадження методики проєктування освітнього середовища характеризується системністю, поетапністю та здійснюється шляхом використання засобів діагностики і виражається рівнем готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності.

Провідна ідея дослідження, основні положення концепції зосереджені в **загальній гіпотезі** про те, що *проєктування* освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи як специфічний вид педагогічної діяльності, завдяки якій створюються моделі зміни освітнього середовища та збагачуються його ресурси і можливості для вдосконалення умов професійного та особистісного розвитку майбутнього педагога, здатне забезпечити підвищення рівня готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Загальна гіпотеза конкретизована в **часткових гіпотезах**, зміст яких полягає в тому, що підвищення рівня готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності можливе якщо:

– проєктування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи можна уявити як систему діалектично пов'язаних

між собою складових (прогнозування, моделювання, конструювання та реалізація), нерозривність та взаємодоповнюваність яких при впровадженні забезпечує цілісність проектування освітнього середовища з метою створення його інноваційного проекту;

- підготовка майбутніх учителів здійснюватиметься в умовах проектування освітнього середовища з урахуванням методологічних підходів (системного, синергетичного, середовищного, особистісно-діяльнісного, культурологічного, аксіологічного, акмеологічного, компетентнісного, технологічного) та спеціально розробленої і впровадженої методики проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів школи першого ступеня;

- у процесі професійного становлення забезпечувати єдність ціннісно-мотиваційного (аксіологічного, соціокультурного), гносеологічно-творчого (гносеологічного, когнітивного, творчого), особистісно-діяльнісного (праксеологічного, особистісного, комунікативного) компонентів підготовки та впроваджувати їх з урахуванням моделі професійної підготовки майбутніх педагогів у проектованому освітньому середовищі;

- процес формування готовності до професійної діяльності здійснювати з урахуванням відповідних педагогічних умов в проектованому освітньому середовищі (соціальна адаптація студентів у площині взаємодії з освітнім середовищем професійної підготовки, актуалізація розвивального потенціалу освітнього середовища, активізація процесу професійно-особистісного розвитку та саморозвитку студентів засобами творчо-пошукової роботи, оволодіння майбутніми вчителями початкової школи основами інноваційної діяльності);

- забезпечити поетапне впровадження методики проектування освітнього середовища через блокову систему інновацій та вдосконалення змісту, форм, методів і засобів освітньої взаємодії в умовах навчально-виховного, соціально-культурного та інформаційно-комунікаційного середовищ.

Теоретико-методологічну основу дослідження проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи визначено: загальнотеоретичними і методологічними положеннями наукового пізнання; концептуальними положеннями філософії людиноцентризму як основи становлення системи освіти; сучасними концепціями середовищеорієнтованої освіти; принципами науковості й інноваційності в проектуванні освітнього процесу у вищій школі.

Теоретичну основу дослідження складають: концептуальні положення вищої освіти (В. Андрущенко, М. Євтух, В. Кремень, В. Луговий, П. Саух та ін.); основні положення дидактики професійної педагогічної освіти (О. Антонова, Г. Васянович, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, С. Лісова, Н. Ничкало, Н. Побірченко, С. Сисоєва та ін.); концептуальні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи (Н. Бібік, В. Бондар, Я. Кодлюк, Л. Коваль, О. Комар, С. Мартиненко, О. Матвієнко,

І. Осадченко, О. Савченко, Л. Хоружа та ін.); основні ідеї використання середовища як чинника освіти (Н. Гонтаровська, С. Дерябо, А. Каташов, В. Козирев, Н. Крилова, В. Орлов, В. Панов, О. Петренко, К. Приходченко, В. Рубцов, В. Слободчиков, В. Ясвін та ін.); основні положення використання середовищного підходу в професійній освіті (В. Іванова, Р. Кассіна, Е. Мамонтова, Т. Менг, І. Палашева, Л. Панченко, І. Шумакова, С. Цимбрило, А. Шевченко та ін.); провідні ідеї методології педагогічного проектування (В. Безрукова, В. Беспалько, О. Заїр-Бек, І. Зязюн, О. Коберник, В. Монахов, Г. Муравйова, В. Радіонов та ін.).

У процесі наукового пошуку було використано наступні **методи**:

– *теоретичні*: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наукової та навчально-методичної літератури з проблеми дослідження, що дало змогу з'ясувати ступінь її наукової розробки, напрями розвитку педагогічних ідей у цій галузі, визначити методологічні засади досліджуваної проблеми; моделювання з метою розробки моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в проектованому освітньому середовищі; проектування для визначення структури, етапів, алгоритму проектувальних дій з метою створення інноваційної проекту освітнього середовища;

– *емпіричні*: обсерваційні (пряме та опосередковане спостереження), діагностичні (бесіда, опитування, анкетування, тестування, діагностичні методики, рейтинг, метод аналізу результатів діяльності, експертних оцінок), що дозволило узагальнити аналітичний матеріал про сформованість готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності; педагогічний експеримент (пілотажний, констатувальний та формувальний етапи) для з'ясування вихідного стану професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у визначеному напрямі, перевірки ефективності методики проектування освітнього середовища та її ресурсного забезпечення;

– *математичні* (реєстрування, ранжування, математичний аналіз), *статистичні* (застосування критерію Пірсона) для статистичної обробки одержаних результатів;

– *графічні* для наочного ілюстрування та порівняння результатів експериментальної роботи в графічних зображеннях і табличних формах.

Організація дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася впродовж 2008–2014 років і передбачала чотири етапи наукового пошуку.

На *теоретико-аналітичному етапі* (2008 р.) – виявлено ступінь розробленості проблеми дослідження в науковій літературі та освітньо-виховній практиці; висвітлено онтологію ключових понять; розкрито методологічні основи наукового пошуку, цілісно досліджено систему проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

На *структуровальному етапі* (2009 р.) – обґрунтовано структурні компоненти освітнього середовища та складові професійної підготовки

майбутніх учителів початкової ланки; розкрито особливості педагогічного супроводу студентів у навчально-виховному середовищі; проаналізовано освітній потенціал соціально-культурного середовища; представлено теоретичні основи створення інформаційно-комунікаційного середовища в сучасному освітньому просторі.

На *аналітико-синтетичному етапі* (2009–2010 рр.) – розроблено програму дослідно-експериментальної роботи; здійснено аналіз оцінювання суб'єктами стану освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи (пілотажний етап експерименту); проведено констатувальний етап експерименту з метою виявлення вихідного рівня готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності; теоретично обґрунтовано модель професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в проектованому середовищі; визначено педагогічні умови їх успішної професійної підготовки.

На *експериментально-узагальнювальному етапі* (2010–2014 рр.) – розроблено методику проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; проведено підготовку науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів до такого проектування; опубліковано практичні, навчально-методичні посібники та методичні рекомендації як ресурсне забезпечення методики проектування; експериментально перевірено ефективність упровадження авторської методики в навчально-виховний процес вищих педагогічних навчальних закладів та її ресурсного забезпечення; здійснено обробку й систематизацію результатів формульованого етапу експерименту; оформлено матеріали науково-дослідної роботи.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі факультетів підготовки вчителів початкової школи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

До участі в дослідженні було залучено 85 викладачів університетів, 686 студентів. На формульованому етапі – 600 студентів експериментальних та контрольних груп напряму підготовки 6.010102 Початкова освіта.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше*:

– цілісно досліджено та обґрунтовано теоретичні і методичні засади проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; розроблено структуру освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, що поєднує соціально-культурне, навчально-виховне, інформаційно-комунікаційне середовища; визначено складники й етапи педагогічного проектування освітнього середовища (прогнозування, моделювання, конструювання,

реалізація) та компоненти професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи (ціннісно-мотиваційний – аксіологічний, соціокультурний; гносеологічно-творчий – гносеологічний, когнітивний, творчий; особистісно-діяльнісний – праксеологічний, особистісний, комунікативний); обґрунтовано систему проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи (цільовий, методологічний, суб'єктний, структурний, процесуальний, результативний) та модель професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в проектованому освітньому середовищі (методологічно-цільовий, змістово-процесуальний, діагностично-результативний блоки), підтверджено їх взаємозумовленість; розроблено методика проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та інтегровано у вигляді блоків; визначено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи в проектованому освітньому середовищі: соціальна адаптація студентів у площині взаємодії з освітнім середовищем професійної підготовки, актуалізація розвивального потенціалу освітнього середовища, активізація процесу професійно-особистісного розвитку та саморозвитку студентів засобами творчо-пошукової роботи, оволодіння майбутніми вчителями початкової школи основами інноваційної діяльності; виявлено компоненти (ціннісно-мотиваційний, гносеологічно-творчий, особистісно-діяльнісний), критерії (ціннісний, пізнавальний, діяльнісний), показники та охарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності (низький, середній, високий); визначено сутність понять «освітнє середовище професійної підготовки майбутніх учителів», «проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи»;

– *удосконалено* зміст, форми, методи та засоби забезпечення взаємодії суб'єктів в умовах освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; уточнено сутність понять «освітній простір вищого навчального закладу», «освітнє середовище вищого навчального закладу»;

– *набули подальшого розвитку* базові поняття – «середовище», «освіта», «освітнє середовище» та наукові уявлення про етапи, алгоритм проектування освітнього середовища.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробці та впровадженні в навчально-виховний процес вищих педагогічних навчальних закладів науково-методичних та практичних посібників, методичних рекомендацій, авторських програм та електронних ресурсів, які розкривають теоретичні та практичні основи проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи і забезпечують його реалізацію, а саме:

– посібників для викладачів, кураторів вищих навчальних закладів: «Педагогічний дизайн», «Інститут кураторства: проектування діяльності»;

– методичних рекомендацій: «Організація та функціонування інформаційно-комунікаційного середовища в рамках сучасного освітнього простору», «Організація наукового середовища», «Рекомендації щодо структури, змісту та обсягів наукових та навчальних видань викладачів та студентів УДПУ»;

– програми спецкурсу «Сучасний вчитель і педагогічний дизайн»;

– посібників для студентів вищих навчальних закладів: «Загальні основи педагогіки», «Дидактика», «Теорія виховання», «Школознавство», «Комплексний кваліфікаційний іспит з педагогіки та методик початкового навчання»;

– електронних ресурсів (навчально-методичне забезпечення дисциплін професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та електронні курси в системі дистанційної освіти «Moodle», електронного архіву «Інституційний репозитарій УДПУ», сайту супроводу навчальних посібників).

Програми, посібники та рекомендації можуть бути використані для подальшого вдосконалення кредитно-трансферної системи організації навчального процесу у ВНЗ, у наступних дослідженнях із теорії і методики професійної освіти.

Результати дослідження **впроваджено** в навчально-виховний процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 1497/01 від 24. 09. 2014 р.), Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (довідка № 25.1/1620 від 11. 12. 2014 р.), Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 5067/01-55/02 від 11. 12. 2014 р.), Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-31/01/3983 від 11. 12. 2014 р.), ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (довідка № 780 від 17. 09. 2014 р.).

Апробація результатів дисертаційної роботи. Основні результати дослідження представлено в доповідях на наукових, науково-практичних, науково-методичних конференціях різного рівня, зокрема:

– *міжнародних*: «Jan Amos Komenski – the teacher of Europe» (Лешно, Польща, 2010), «Психология и педагогика инноваций в условиях непрерывного образования» (Ставрополь, Росія, 2011), «Удосконалення форм і методів підготовки професійно компетентних працівників освіти» (Черкаси, 2011), «Технологічний підхід у підготовці майбутніх учителів» (Умань, 2011), «Розвиток освітніх систем у глобальному вимірі: тенденції і прогнози» (Умань, 2011), «Использование передовых технологий обучения в учреждениях образования» (Гродно, Білорусь, 2011), «Інноваційні технології у професійному розвитку педагогічних працівників та керівників закладів освіти» (Біла Церква, 2012), «Дидактика Яна Амоса Коменського: від минулого до сьогодення» (Умань, 2012), Міжнародному форумі фахівців у галузі освітніх вимірювань (Київ, 2012 р.), «Вища освіта в Україні у контексті інтеграції до європейського освітнього

простору» (Київ, 2012), «Wykształcenie i nauka bez granic – 2012» (Перемишль, Польща, 2012), Челпанівські психолого-педагогічні читання (Київ, 2013), «Наука і освіта в глобалізованому світі: традиції, сьогодення, перспективи» (Умань, 2013), «Дидактика Яна Амоса Коменського як універсальне мистецтво надання та здобуття освіти» (Умань, 2013, 2014), «Підготовка конкурентоспроможного фахівця дошкільної та початкової освіти: реалії й перспективи» (Луцьк, 2013), «Achievement of high school – 2013» (Софія, Болгарія, 2013), «Основні напрями підготовки сучасного вчителя: глобалізація, стандартизація, інтеграція» (Умань, 2014), «Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти)» (Львів, 2014), «Fundamental and applied science – 2014» (Шеффілд, Британія, 2014);

– *всеукраїнських*: «Сучасні технології розвитку професійності майбутніх учителів» (Умань, 2008), «Організаційно-педагогічні умови управління виховним процесом у підготовці майбутніх педагогів: інноваційний досвід освіти, проблеми, традиції та перспективи» (Переяслав-Хмельницький, 2009), «Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів» (Умань, 2009–2013), «Актуальні проблеми підготовки сучасного вчителя» (Умань, 2010–2014), «Освіта в інформаційному суспільстві: філософські, психологічні та педагогічні аспекти» (Суми, 2010), «Практично-професійна підготовка студентів у системі вищої освіти: проблеми та шляхи вдосконалення» (Харків, 2011), «Василь Сухомлинський і школа XXI століття: традиція й інноваційність» (Умань, 2012), «Професійно-творча самореалізація педагога в умовах інноваційної освіти» (Суми, 2012), «Упровадження нового змісту початкової освіти: теорія і практика» (Полтава, 2012), «Українська педагогіка 1920-х років – сучасні оцінки і виміри» (Умань, 2012), «Педагогічне забезпечення творчої самореалізації особистості в інноваційній освіті» (Суми, 2013), «Неперервна педагогічна освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи» (Умань, 2014), «Інформаційно-комунікаційні технології навчання» (Умань, 2014), «Евристична освіта у суспільстві нових соціальних та особистісних цінностей» (Суми, 2014), «Інформаційно-комунікаційні технології у формуванні фахових компетентностей учителів початкових класів: реалії та перспективи» (Слов'янськ, 2014);

– *науково-методичних семінарах*: «Особливості застосування інтерактивних технологій в процесі навчання у ВНЗ» (Умань, 2010), «Сутність застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи» (Дрогобич, 2012), «Формування компетентного фахівця в умовах освітнього середовища вищого навчального закладу» (Умань, 2013), «Підготовка компетентного вчителя: традиції та інновації» (Умань, 2014) та ін.

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено в 65 публікаціях, із них – 1 монографія, 24 статті в провідних наукових фахових виданнях, з них 5 – у зарубіжних, 28 публікацій у збірниках матеріалів конференцій та наукових праць, 8 навчальних, навчально-методичних і практичних посібників, 3 видання методичного характеру та 1 програма спецкурсу.

Особистий внесок здобувача. У публікаціях, підготовлених у співавторстві, внесок здобувача полягає: у виокремленні основних напрямів створення дослідницького середовища педагогічного університету («Формування дослідницького середовища вищого педагогічного навчального закладу як засобу формування професійної компетентності майбутніх учителів», співавтор Н. Побірченко); в аналізі наукової літератури, з'ясуванні сутності та змісту феномену «педагогічне проектування» («Особенности педагогического проектирования образовательной среды профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы», співавтор О. Коростельова); в обґрунтуванні ролі моделювання як складника проектування педагогічних процесів («Преодоление ложных эвристик как неадекватных ментальных моделей», у співавторстві з О. Яригіним); у колективному посібнику «Комплексний кваліфікаційний іспит з педагогіки та методик початкового навчання» автору належать навчально-методичні розробки з педагогіки початкової школи.

Кандидатська дисертація з теми «Розвиток поглядів на інститут батьківства в історії української етнопедагогіки» (спеціальність 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки) захищена в 2005 р. у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова. Її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (528 найменувань, з них 22 – іноземною мовою), 22 додатків на 60 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 543 сторінки, з них – 420 сторінок основного тексту. Робота містить 14 рисунків, 33 таблиці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження; сформульовано концепцію і гіпотезу; представлено теоретико-методологічну основу дослідження, методи, етапи наукового пошуку та експериментальну базу; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів та відображено їх апробацію.

У першому розділі – «**Теоретичні та методологічні засади дослідження**» – виявлено ступінь розробленості проблеми дослідження в науковій літературі та освітньо-виховній практиці; висвітлено онтологію ключових понять дослідження; розкрито методологічні основи, складові та алгоритм системи проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

На основі поведеного аналізу наукових джерел, що репрезентують дослідження проблеми проектування освітнього середовища в психолого-педагогічній теорії та практиці, виокремлено чотири етапи розвитку психолого-педагогічних ідей про освітнє середовище як об'єкт проектування в професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи. У ці періоди

середовище досліджують та визначають як чинник соціального розвитку (1920–1970 рр.), виховання (1970–1990 рр.), навчання (1990–2000 рр.) та професійної освіти (2000–2014 рр.). Кожен із виокремлених етапів співвідноситься з особливостями становлення проектної діяльності відповідно до розвитку вищої школи та формування особистості вчителя початкової ланки освіти.

На основі теоретичного аналізу дефініцій поняття «середовище» зроблено висновок: їх змістове наповнення в більшості наук розкривають фундаментальні категорії – «світ», «простір», «оточення», «місце», «умова». Дефініція «середовище» у загальному значенні подано як сукупність умов різного характеру (природних та створених суб'єктами), в яких розгортається конструктивна взаємодія суб'єктів та явищ соціокультурної дійсності.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень засвідчує, що мегакатегорія «середовище» за допомогою ознаки «освітній» утворила поняття «освітнє середовище», що має широкий спектр тлумачень. У межах наукового дослідження освіта розглядається як педагогічно організована соціалізація особистості, яка побудована на засадах активної, безперервної (упродовж усього життя) творчо-пізнавальної діяльності людини, що передбачає «входження» в суспільство, оволодіння світовими культурними цінностями та досвідом попередніх поколінь, передбачає взаємозбагачення суб'єктів освітнього процесу і здійснюється на основі та з метою саморозвитку особистості.

Дослідження феномену «освітнє середовище» в науковій літературі зумовило у педагогічній науці ситуацію виникнення множинності підходів до розкриття його сутності. Освітнім середовищем вважаємо природне або штучно створене оточення людини, що включає зміст і різні види засобів освіти, здатних забезпечувати продуктивну діяльність особистості, її освітній розвиток за допомогою створення сприятливих для цього умов.

З'ясовано, що в педагогічній літературі близькою, але не синонімічною до поняття «освітнє середовище» є дефініція «освітній простір». У дослідженні розкрито їх взаємозумовленість. Освітній простір є багаторівневим соціокультурним сегментом, у межах якого на певній території реалізуються різні рівні взаємодії людини з оточуючими її елементами – носіями культури (освітнім середовищем), що створюють потенційні можливості для розвитку особистості. Освітній простір розглянуто на макро-, мезо- і мікрорівні. Освітній простір вищого навчального закладу є мезорівнем освітнього простору. Це цілісний багатофункціональний комплекс можливостей освітньої установи, що породжує безліч відносин і зв'язків, спрямованих на задоволення професійних та особистісних потреб майбутніх фахівців.

У роботі запропоновано авторське визначення поняття «освітнє середовище вищого навчального закладу» як сукупність умов, які впливають на цілеспрямовану взаємодію суб'єктів освіти й забезпечують ефективне функціонування форм, методів та засобів освітнього процесу з метою

досягнення цілей його суб'єктів. Обґрунтовано сутність освітнього середовища, спрямованого на професійний розвиток фахівця.

Освітнє середовище професійної підготовки майбутніх учителів – цілісна педагогічно організована система умов, що забезпечують активну взаємодію суб'єктів освітнього процесу в межах освітнього простору закладу, спрямовану на професійний і особистісний розвиток майбутнього вчителя та формування його готовності до професійної діяльності.

У дослідженні визначено методологічні засади, що виконують роль регуляторів у проектуванні освітнього об'єкта і забезпечують завершене уявлення про структуру, зміст, форми, методи та засоби вибудовування доцільної освітньої взаємодії в системі забезпечення якості підготовки майбутнього вчителя початкової школи. З урахуванням сучасних процесів модернізації освітньої галузі та тенденцій у проектуванні освітнього середовища обґрунтовано методологічні підходи дослідження відповідно до рівнів наукової методології: загальнонаукові та конкретно-наукові. Загальнонаукова основа дослідження проектування освітнього середовища підготовки майбутніх учителів початкової школи представлена системним та синергетичним підходами, з позиції яких найбільш повно можна розглянути концептуальне наповнення проектування досліджуваного феномену. Конкретно-методологічні засади дослідження проектування освітнього середовища представлені середовищним, особистісно-діяльнісним, культурологічним, аксіологічним, акмеологічним, компетентнісним та технологічним підходами.

Методологічною базою дослідження також визначено: універсальні принципи наукового пізнання (науковості, історизму, системності, варіативності, культурологічності, динамічності, прогностичності); загальнометодологічні принципи (детермінізму, розвитку); конкретні методологічні принципи акмеології (суб'єктності діяльності, оптимальності); принципи суб'єктної взаємодії (спів-буттєвості суб'єктів освітнього середовища, принцип участі в проектуванні всіх суб'єктів освітнього середовища професійної підготовки).

На основі теоретичного аналізу літератури зроблено висновок: проектування освітнього процесу – компонент професійної діяльності педагога, який передбачає педагогічні дії, що визначають подальшу освітню взаємодію і ґрунтуються на усвідомленні мети діяльності, способів, прийомів, методів та форм її здійснення.

Визначено сутність складових педагогічного проектування як цілісного процесу зміни освітнього середовища професійної підготовки: прогнозування, моделювання, конструювання та реалізація. Репрезентовано механізм і алгоритм проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів, подано характеристику взаємопов'язаних етапів життєдіяльності об'єкта проектування – освітнього середовища.

Для цілісного уявлення про досліджуваний процес визначено систему проектування освітнього середовища як динамічного функціонального комплексу діалектично пов'язаних між собою частин (складових), нерозривність та взаємодоповнюваність яких допомагає створити інноваційний проект. Запропонована система проектування має концептуальний характер, оскільки відображає узагальнений погляд на окреслену проблему. Охарактеризовано складові системи: цільовий, методологічний, суб'єктний, структурний, процесуальний та результативний.

У другому розділі – **«Структурний аналіз освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи»** – обґрунтовано структурні компоненти освітнього середовища та складові професійної підготовки майбутніх учителів початкової ланки освіти; розкрито особливості організації педагогічного супроводу студентів у навчально-виховному середовищі; проаналізовано освітній потенціал соціально-культурного середовища; представлено теоретичні основи організації та функціонування інформаційно-комунікаційного середовища в межах сучасного освітнього простору.

У дослідженні обґрунтовано структуру освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на основі просторо-предметного та соціально-суб'єктного структурування, динамічними частинами якого визначено компоненти, виокремлені на основі його соціально-суб'єктного аспекту (соціально-культурний компонент, навчально-виховний та інформаційно-комунікаційний).

Доведено, що важливу роль у реалізації пріоритетних завдань педагогічної освіти відіграє створення дієвого навчально-виховного середовища професійної підготовки, яке виступає кластером і є взаємопроникним з навчальним, виховним і науковим середовищами вищого навчального закладу.

Під навчальним середовищем розуміємо складне багатоаспектне утворення, що охоплює сукупність можливостей і умов, цілеспрямовано створених у процесі навчання з метою формування основних компонентів готовності до професійної діяльності.

На основі проведеного аналізу педагогічної теорії та практики виявлено основні характеристики навчального середовища, яке відповідає сучасним тенденціям розвитку професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи: необхідність реалізації моделі педагогічного супроводу; відкритість до інновацій та насиченість навчальними ресурсами; практико-орієнтованість та акмеологічність; спрямованість на підвищення ефективності самостійної роботи студентів.

У дослідженні доведено, що виховне середовище для суб'єкта освітнього процесу є джерелом особистісного досвіду та проектує напрями професійно-особистісного становлення. Виховне середовище, що відповідає тенденціям розвитку професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, характеризується: пластичністю і відкритістю; креативністю та комфортністю;

спрямованістю на створення умов для гармонізації впливу на особистість, що досягається через освоєння і впровадження у процес виховання середовищного підходу, концепцій та технологій особистісно орієнтованого виховання; передбачає підтримування певного балансу між сталістю виховного середовища і його динамічністю.

Під проектуванням наукового середовища розуміємо створення у вищому навчальному закладі комплексу умов, які сприяють вирішенню завдань залучення студентів до науково-пошукової, дослідницької та експериментальної роботи на засадах наукового співробітництва і забезпечують на початкових етапах дієвість системи підтримки їх наукових досягнень, реалізують широкий спектр форм науково-дослідної роботи, орієнтованих на перспективні науково-педагогічні напрями та становлення ефективної молодіжної науки.

Соціально-культурне середовище тлумачиться як сукупність соціальних, культурних, освітніх, спеціально організованих умов, що забезпечують гармонійну взаємодію та взаємозбагачення його суб'єктів з метою цілісного становлення їх моральної свідомості, духовності, соціальної спрямованості та полікультурності.

У дослідженні доведено, що інформаційно-комунікаційне середовище – це системно організована сукупність інформаційного, організаційного, методичного, технічного та програмного забезпечення, що сприяє виникненню й розвитку інформаційно-навчальної взаємодії між суб'єктами з метою забезпечення професійно-особистісного розвитку майбутнього вчителя початкової школи. Його створення передбачає використання: інформаційних та автоматизованих систем; навчальних та інструментальних засобів; інформаційно-комунікаційних технологій; мультимедійних, мережевих, гіпертекстових та хмарних технологій, можливостей Web-сайтів електронної наукової бібліотеки, каталогів, наукових фахових видань, спеціалізованих навчальних та науково-дослідницьких сайтів тощо.

У дослідженні обґрунтовано структуру підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності, що складається з трьох компонентів: ціннісно-мотиваційного (аксіологічного, соціокультурного); гносеологічно-творчого (гносеологічного, когнітивного, творчого); особистісно-діяльнісного (праксеологічного, особистісного, комунікативного).

Готовність майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності визначено як особистісне утворення майбутнього педагога, що включає в себе педагогічні цінності і потреби у професійній самореалізації, сукупність професійних знань, умінь та навичок, необхідних для організації навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах першого ступеня, поєднання яких стає оптимальним на основі сформованості особистісних якостей: професійного мислення, педагогічної спрямованості, творчості, суб'єктної активності, здатності до самовдосконалення та ін.

Результатом готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності є сформованість її компонентів (ціннісно-мотиваційного, гносеологічно-творчого, особистісно-діяльнісного). Визначено критерії (ціннісний, пізнавальний, діяльнісний), показники (сформованість мотивації до професійної діяльності, розвиненість педагогічних цінностей, спрямованість на здійснення соціокультурної діяльності; здатність до пізнання та перетворення педагогічної дійсності, володіння системними знаннями зі спеціальності, розвиненість творчого потенціалу; сформованість системи професійних умінь та навичок, прояв професійно значущих особистісних якостей, здатність до взаємодії в системі початкової школи, використання інформації та її пошук різними шляхами) та індикатори, що покладені в основу характеристики рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності (низького, середнього і високого).

У третьому розділі – **«Діагностика стану підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах наявного освітнього середовища та обґрунтування моделі вдосконалення їх фахової підготовки»** – представлено програму експерименту та аналіз оцінювання стану освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; розкрито основи організації констатувального етапу експерименту та його результати; теоретично обґрунтовано модель професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в проектованому освітньому середовищі та визначено відповідні педагогічні умови.

Оцінювання суб'єктами стану наявного освітнього середовища професійної підготовки та виявлення можливостей його впливу на сформованість компонентів готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності на етапі пілотажного дослідження здійснювалося на трьох рівнях, зокрема, на мікрорівні аналізувалися характеристики освітнього середовища: відкритість, варіативність, креативність, стабільність та включення в освітній процес інноваційних технологій і активних методів навчання. Кількість респондентів на етапі пілотажного дослідження: 86 студентів напряму підготовки та спеціальності «Початкова освіта» і 35 викладачів факультетів підготовки вчителів початкової школи.

Результати пілотажного етапу дослідження довели, що оцінка викладачами та студентами характеристик освітнього середовища професійної підготовки суттєво відрізняється. Так, значна частина опитаних викладачів (82,8 %) висловили думку про відкритість освітнього середовища, тоді як лише 34,2 % студентів погодилися з цим; задоволені ступенем варіативності освітнього середовища 88,5 % викладачів і лише 34,2 % студентів; креативність освітнього середовища відзначили 80,0 % викладачів і 24,4 % студентів. Різниця пов'язана, на наш погляд, з різним розумінням студентами і викладачами характеристики одного і того ж показника освітнього середовища. Позитивним є те, що більшість викладачів (77,1 %) та студентів (67,4 %) виявили задоволення можливостями, що надає освітнє середовище для

розвитку професійних та особистісних якостей та зазначили важливість удосконалення його ресурсів.

Аналіз результатів констатувального етапу експерименту (1-й зріз – до здійснення теоретичної та практичної підготовки) дозволив зробити висновок про необхідність пошуків ефективних шляхів удосконалення процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності засобами проектування освітнього середовища. На етапах пілотажного та констатувального експерименту з'ясовано, що основна мета проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи – якісна професійна підготовка майбутнього вчителя, результат якої визначається рівнем готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності.

З метою обґрунтування теоретичних та методичних засад досліджуваного процесу розроблено модель професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в проектованому освітньому середовищі (рис. 1), яка є схематичним зображенням педагогічної системи фахового становлення майбутнього педагога у ВНЗ, відображає її цілісність, структурованість та відтворює відповідність мети підготовки цілям проектування освітнього середовища. Модель представлена у вигляді трьох блоків: методологічного-цільового, змістово-процесуального та діагностично-результативного. Важливими взаємопов'язаними складниками є: методологічні засади (підходи, принципи); мета (зумовлена суспільними вимогами до майбутніх учителів та їх особистісними цілями і потребами); компоненти підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності (ціннісно-мотиваційний, гносеологічного-творчий, особистісно-діяльнісний); операційно-діялісна складова професійної підготовки в проектованому середовищі (зміст, форми, методи та засоби); етапи досліджуваного процесу (академічний, фундаментальний, методичний, навчально-професійний); критерії (ціннісний, пізнавальний, діяльнісний), показники готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності та її рівні (низький, середній, високий), а також педагогічні умови, що забезпечують досягнення прогнозованого результату.

На основі аналізу психолого-педагогічних джерел, власних суджень, результатів констатувального експерименту, а також використання математично-статистичного аналізу визначено та охарактеризовано педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в проектованому освітньому середовищі.

У четвертому розділі – **«Методика проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи»** – розкрито методичні засади проектування змісту професійної підготовки майбутніх учителів визначеного напрямку; деталізовано етап конструювання форм, методів і засобів професійної підготовки в проектованому освітньому середовищі.

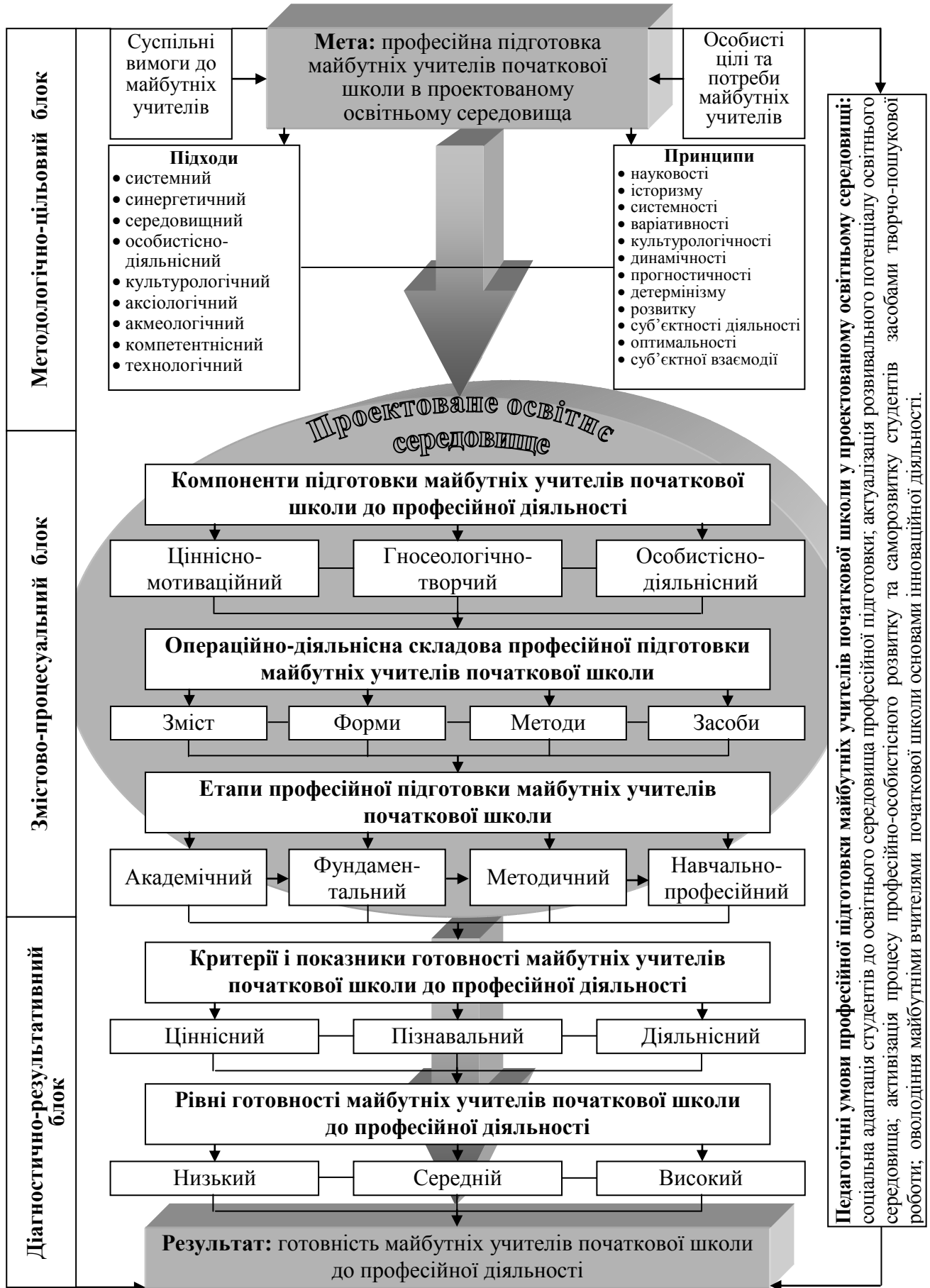

Рис. 1. Модель професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в проєктованому освітньому середовищі

Розроблено методику проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, що представлена сукупністю способів побудови та реалізації системи проектування взаємодії, яка вирішує практичні завдання – оновлення змісту, форм, методів та засобів фахової підготовки з метою створення інноваційного проекту освітнього середовища.

У дослідженні здійснено аналіз освітньо-нормативних документів, що розкривають основи організації професійної підготовки майбутніх фахівців визначеного напрямку, їх класифіковано відповідно до розкриття змісту професійної освіти: *перша група* – основні документи професійної підготовки фахівця (Стандарт професійної підготовки, освітньо-кваліфікаційна характеристика, освітньо-професійна програма, навчальні плани, програми, посібники і підручники, навчально-методичні комплекси тощо); *друга група* – документи, пов'язані із вимогами Болонського процесу (інформаційний пакет, структурно-логічна схема підготовки фахівців, залікові кредити, змістові модулі, навчальний контракт, індивідуальні навчальні плани студентів, шкали оцінювання їх навчальної діяльності тощо); *третья група* – документи, що визначають різні аспекти діяльності ВНЗ, факультету в межах підготовки майбутнього вчителя (положення, інструкції, рекомендації тощо).

На основі аналізу цих документів, власного досвіду практичної діяльності визначено основні напрями проектування змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи з метою оновлення наявного освітнього середовища: проектування вибіркової частини навчального плану, змісту робочої програми навчальних дисциплін, практик, навчально-методичного забезпечення професійної підготовки, позааудиторної діяльності (соціально-культурної, наукової, спортивної тощо). Суб'єктами проектувальних дій є викладачі, куратори, на завершальному етапі долучаються роботодавці, вчителі та майбутні фахівці. Обґрунтовано методичні рекомендації реалізації визначених напрямів проектування змісту професійної підготовки.

Розроблено алгоритм проектування форм, методів та засобів професійної підготовки як засобу конкретизації методики проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи: діагностика дієвості існуючих форм, методів та засобів професійної підготовки → прогнозування змін → визначення характеристик форм, методів та засобів, що забезпечать досягнення бажаного результату → узагальнення образів майбутніх форм, методів і засобів професійної підготовки та їх конкретизація → розроблення технологічних аспектів їх упровадження.

На основі врахування концептуальних положень педагогіки конструктивізму узагальнено систему положень, що визначають дієвість форм, методів та засобів проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. У дослідженні класифіковано та проаналізовано форми конструювання компонентів освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, зокрема, до дієвих форм створення навчально-виховного середовища віднесено:

– *форми навчального супроводу* (лекції (проблемна, бінарна, лекція-візуалізація, лекція з наперед запланованими помилками, лекція-конференція та ін.), інтерактивна лекція суб'єкт-суб'єктної взаємодії (керована лекція, лекція з допомогою студентів, лекція з паузами та ін.); практичні, лабораторні заняття практико-орієнтованого характеру, семінарські заняття (дискусійний клуб, диспут), самостійна робота, індивідуальна робота за системою персоналізованого навчання «План Келлера», навчальні проекти (курсіві, кваліфікаційні);

– *форми наукового співробітництва* (наукові гуртки, проблемні групи, науково-дослідні лабораторії, студентські наукові товариства, наукові лекторії, індивідуальний практикум, круглі столи, майстер-класи, наукові конференції, семінари, олімпіади тощо);

– *форми виховної взаємодії* (години куратора, соціально-психологічні (адаптаційні) тренінги, круглі столи, презентації, майстер-класи, програми, аукціони (методичні, інтелектуальні, професійні тощо), дискусії з проблемної теми, прес-конференції, турніри, брифінги, конкурси тощо).

Репрезентовано форми конструювання соціально-культурного середовища: творчі проекти, творчі звіти, виставки, концерти, фестивалі (педагогічної творчості та ін.), засідання органів студентського самоврядування, дискусійні клуби, флешмоби тощо.

Виокремлено форми, що забезпечують інформаційно-комунікаційну взаємодію в умовах освітнього середовища професійної підготовки: медіа-лекції (слайд-лекції, гіпертекстові лекції з посиланнями на медіа-об'єкти), семінари-чати, семінари-відеоконференції (вебінари), асинхронні семінари, віртуальні практичні та лабораторні практикуми, інтернет-конференції, семінари, інтернет-проекти, індивідуальна або групова робота на базі форуму, чату, електронної пошти, відео конференції, Skype тощо.

У дослідженні представлено методи, які забезпечують реалізацію завдань професійної підготовки в проєктованому освітньому середовищі. Це способи активної взаємодії всіх учасників освітнього процесу, що удосконалюють реалізацію суб'єкт-суб'єктної взаємодії, персоніфікованість та гармонізацію впливів, а також можливість проєктування індивідуальної траєкторії професійно-особистісного становлення майбутнього вчителя початкової школи. Відповідно до основних видів діяльності студентів в умовах освітнього середовища виокремлено такі групи методів: навчально-педагогічного супроводу, гармонізації культурно-виховних впливів, наукового співробітництва.

Розроблено технологічний механізм упровадження репрезентованих методів з метою вдосконалення функціонування освітнього середовища: індивідуальна або групова бесіда (проблемна, сократівська); інтелектуальна розминка; дискусія, диспут; синектичний метод; метод ХОБО; інтерактивні методи кооперативного та фронтального навчання («Робота в парі», «Робота в малих групах», «Ажурна пилка», «Два – чотири – разом», «Мозковий штурм»,

«Навчаючи – учусь», «Дерево рішень» тощо, методи ситуативного моделювання, методи опрацювання дискусійних питань); аналіз конкретних ситуацій; портфоліо; ігрові методи (рольова гра, імітаційна, навчально-педагогічна та ін.); метод проектів; метод асистентування; коучінг та ін.

Доведено дієвість засобів професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в проєктованому середовищі, які визначено як природні та/або штучні, спеціально створені об'єкти, що дидактично та технічно формують освітнє середовище професійної підготовки і забезпечують ефективне функціонування навчально-виховного, соціально-культурного та інформаційно-комунікаційного компонентів.

У п'ятому розділі – **«Експериментальна перевірка методики проєктування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи»** – представлено результати впровадження авторської методики проєктування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової ланки освіти, подано аналіз результатів формувального етапу експерименту.

Відповідно до мети і завдань педагогічного дослідження розроблено програму формувального етапу експерименту (2010–2014 н. р.), впровадження якої відображає загальну логіку пошуку та поетапність професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи: академічний, фундаментальний, методичний, навчально-професійний. Експериментом було охоплено 300 студентів експериментальних груп ВНЗ.

На основі узагальнення теоретичних засад дослідження та результатів пілотажного та констатувального етапів експерименту доведено необхідність підготовки науково-педагогічних працівників, які є суб'єктами освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів, до його проєктування. З цією метою на початку формувального етапу експерименту та в процесі його реалізації було проведено семінари-практикуми «Педагогічний дизайн», основною метою яких є формування у викладачів, кураторів, консультантів елементів професійної компетентності, необхідних для оптимізації освітньої взаємодії шляхом проєктування освітнього середовища. Результатом семінарів-практикумів стало: створення нових планів (варіативних частин) і оновлення програм навчальних курсів; удосконалення ресурсного забезпечення; розробка нових положень про функціонування системи навчальної, виховної та наукової діяльності.

Експериментальну перевірку методики проєктування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи проведено поетапно.

Академічний етап (1-й рік навчання студентів) передбачав: педагогічний супровід студентів у процесі їх адаптації у взаємодії з основними компонентами освітнього середовища професійної підготовки (навчально-виховним, соціально-культурним, інформаційно-комунікаційним); використання конструктивістських форм, методів та засобів з метою

усвідомлення студентами цілей, завдань освіти та формування загальної мотивації оволодіння професійною діяльністю; опанування навчальних дисциплін, що створюють основу для подальшої фахової підготовки; впровадження механізму залучення студентів до свідомого професійно-особистісного розвитку.

Система спроектованих форм, методів та засобів інтегрована у два блоки інновацій: перший – «Адаптація студентів у площині взаємодії з освітнім середовищем професійної підготовки», другий – «Залучення студентів до свідомого професійно-особистісного розвитку в умовах освітнього середовища професійної підготовки».

Фундаментальний етап (2-й рік навчання) був спрямований на: розширення спектру взаємодії суб'єктів освітнього середовища засобами творчо-пошукової роботи через оновлення форм і методів професійної підготовки та вдосконалення ресурсного забезпечення; розвиток інформаційно-комунікаційного середовища в контексті базової підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в початковій школі; формування навичок студентів у проектуванні індивідуального освітнього маршруту та його реалізації в середовищі професійної підготовки.

Комплексна програма «Мій освітній маршрут» передбачала три напрями реалізації – розробка та впровадження індивідуальних маршрутів: навчальної роботи в межах вивчення навчальних дисциплін; наукової роботи; розвитку особистісних якостей майбутнього вчителя початкової школи. Комплексність зумовила інтеграцію зусиль студентів, викладачів, керівників наукових об'єднань і кураторів на етапі проектування та реалізації освітньої траєкторії професійно-особистісного становлення майбутнього вчителя і була покладена в основу третього блоку інновацій – «Проектування індивідуального освітнього маршруту та його реалізація в освітньому середовищі професійної підготовки».

Методичний етап (3-й рік професійної підготовки) передбачав: розширення мотиваційно-ціннісної сфери студентів з метою творчого розвитку педагогічного потенціалу; поглиблення професійних знань та вмінь формами і методами квазіпрофесійної діяльності; проектування науково-дослідної роботи в інтеграції з освітніми завданнями; використання в освітньому середовищі досвіду навчально-виховної та соціально-культурної взаємодії в умовах початкової школи. Система спроектованих форм, методів та засобів представлена у вигляді двох блоків інновацій: четвертий – «Проектування науково-дослідної роботи» та п'ятий – «Входження студентів у квазіпрофесійну діяльність в умовах освітнього середовища професійної підготовки».

Навчально-професійний етап (4-й рік навчання студентів) був спрямований на: оволодіння майбутніми вчителями початкової школи основами інноваційної діяльності; завершення процесу формування ціннісно-мотиваційного, особистісно-діяльнісного та гносеологічно-творчого компонентів готовності до професійної діяльності засобами активної взаємодії; формування готовності

до виконання функцій дизайнера освітнього середовища школи першого ступеня та безперервного професійно-особистісного розвитку. Реалізація завдань етапу відбувалася через систему форм та методів викладання предметів, позанавчальної роботи та спецкурсу «Сучасний вчитель і педагогічний дизайн», які було інтегровано в шостий блок – «Вчитель початкової школи – дизайнер освітнього середовища школи першого ступеня».

Студенти контрольних й експериментальних груп після завершення кожного блоку взяли участь у проміжній діагностиці готовності до професійної діяльності відповідно до сформованості компонентів: ціннісно-мотиваційного, гносеологічно-творчого, особистісно-діяльнісного, а також проведено прикінцевий зріз.

Результати статистичного аналізу довели наявність різниці між показниками сформованості у студентів експериментальних й контрольних груп за ціннісно-мотиваційним, гносеологічно-творчим, особистісно-діяльнісним компонентами готовності до професійної діяльності на усіх зрізах. Так, рівень сформованості готовності в експериментальних групах на прикінцевому зрізі можна охарактеризувати як високий, у контрольній – середній, зокрема середньоарифметичний показник ціннісно-мотиваційного компоненту складає: в експериментальній групі 76,2 %, в контрольній – 53,8 % (різниця 22,4 %), гносеологічно-творчого: в експериментальній групі 80,2 %, в контрольній – 57,2 % (різниця 23,0 %), особистісно-діяльнісного: в експериментальній групі 77,4 %, в контрольній – 55,6 % (різниця 21,8 %).

За узагальненими результатами прикінцевого зрізу визначено високий, середній, низький рівні готовності до професійної діяльності студентів експериментальних й контрольних груп (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні готовності студентів експериментальних й контрольних груп до професійної діяльності за результатами прикінцевого зрізу

Рівні	Контрольні групи		Експериментальні групи	
	кількість осіб	%	кількість осіб	%
Високий	80	26,7±0,10	145	48,3±0,09
Середній	157	52,3±0,09	117	39,0±0,10
Низький	63	21,0±0,09	38	12,7±0,09

Аналіз результатів доводить ефективність упровадження методики проектування освітнього середовища та її вплив на якість професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, адже в експериментальних групах по завершенню експерименту переважає кількість студентів з високим рівнем сформованості готовності до професійної діяльності – 48,3%, що на 21,8% більше ніж кількість студентів контрольних груп з таким рівнем; наявною є різниця у показниках низького рівня: експериментальна група 12,7 %, контрольна – 21,0 %. Результати проведеного статистичного аналізу

перевірено на достовірність за допомогою критерію Пірсона. Отримані результати в експериментальних ВНЗ різняться значними відхиленнями і перевищують показник 9,49, це доводить, що різниця в цифрових даних зумовлена експериментальними чинниками.

Отже, аналіз результатів експериментальної роботи дав можливість зробити висновок про ефективність запропонованої методики проектування освітнього середовища в системі забезпечення якості підготовки майбутніх учителів початкової школи.

ВИСНОВКИ

1. Проведений аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури та педагогічної практики з проблем проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи засвідчив, що питання сутності та змісту освітнього середовища, використання проектної діяльності в процесі його створення частково розроблені в науковій літературі, зокрема ХХ–ХХІ століття. Значну кількість психолого-педагогічних досліджень феномену середовища узагальнено в моделях освітнього середовища загальноосвітніх навчальних закладів. Однак, наукові розвідки, в яких би комплексно та системно висвітлювалися теоретико-методичні основи проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та були розроблені способи і прийоми забезпечення цього процесу у вищих педагогічних навчальних закладах, ще не проводилися.

Виявлений ступінь розробленості досліджуваної проблеми в науковій літературі та освітньо-виховній практиці дав можливість виокремити етапи розвитку освітнього середовища як об'єкта проектування в професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи. З'ясовано, що середовище досліджують як чинник соціального розвитку, виховання, навчання та професійної освіти.

2. У дослідженні простежено онтологію та обґрунтовано сучасний зміст понять «середовище», «освіта», «освітнє середовище», «освітній простір», «освітній простір вищого навчального закладу», «освітнє середовище вищого навчального закладу», «освітнє середовище професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи».

Освітнє середовище вищого навчального закладу тлумачиться як сукупність умов, що впливають на цілеспрямовану взаємодію суб'єктів освіти й забезпечують ефективне функціонування форм, методів та засобів освітнього процесу з метою досягнення цілей його суб'єктами.

Освітнє середовище професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи визначено як цілісно педагогічно організовану систему умов, що забезпечують активну взаємодію суб'єктів освітнього процесу в межах освітнього простору закладу, спрямовану на професійний та особистісний розвиток майбутнього педагога та формування його готовності до професійної діяльності.

В умовах освітнього простору педагогічного ВНЗ взаємодіють різні середовища підготовки майбутніх учителів, які не є структурними компонентами освітнього середовища закладу, а взаємодіють з іншими середовищами, враховуючи цілі професійної підготовки. Зазначено, що вони не лише використовують ресурси та можливості середовища закладу, а взаємозбагачують та розширюють його.

3. Проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи є специфічним видом педагогічної діяльності для створення моделей зміни освітнього середовища та збагачення його ресурсів і можливостей для удосконалення умов професійного та особистісного розвитку майбутнього педагога.

Виділено його структурні складові: прогнозування, моделювання, конструювання та реалізація. Прогнозування як складник проектувального процесу передбачає обґрунтування припущень про доцільність та хід зміни об'єкта проектування та визначення можливих шляхів його вдосконалення. Моделювання – розробка загальної стратегії зміни освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на основі створеної моделі інноваційного проекту. Конструювання забезпечує подальшу деталізацію обґрунтованої моделі та створення реального об'єкта і наближення його до використання в системі професійної освіти. Складова реалізації передбачає експериментальне впровадження розробленої моделі та узагальнення результатів проектування.

Подано алгоритм проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та характеристику взаємопов'язаних етапів життєдіяльності об'єкта проектування – освітнього середовища (I етап – вихідний, II етап – організаційно-прогностичний, III етап – концептуалізація, IV етап – перетворювальний, V етап – конкретизація, VI етап – реалізація проектного задуму, VII етап – рефлексія).

У вирішенні проблеми проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи методологічні основи формуються завдяки науковим підходам, визначеним відповідно до рівнів наукової методології: загальнонаукові (системний, синергетичний) та конкретно-наукові (середовищний, особистісно-діяльнісний, культурологічний, аксіологічний, акмеологічний, компетентнісний, технологічний). Методологічною базою дослідження слугували універсальні принципи наукового пізнання, загальнометодологічні принципи, конкретні методологічні принципи акмеології, принципи суб'єктної взаємодії.

4. На основі соціально-суб'єктного структурування виділено компоненти освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи: соціально-культурний, навчально-виховний та інформаційно-комунікаційний. З'ясовано про їх ключову роль у підготовці майбутнього вчителя до роботи за фахом з огляду на охоплення всіх її сфер, визначення

важливості суб'єктного ресурсу освітнього середовища та забезпечення ефективності.

Розкриття змісту соціально-культурного, навчально-виховного та інформаційно-комунікаційного середовищ дозволило виявити основні характеристики, які відповідають сучасним тенденціям розвитку професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Охарактеризовано взаємопов'язані і взаємозумовлені компоненти досліджуваної фахової підготовки, що забезпечують позитивний результат професійного становлення майбутнього вчителя початкової школи: ціннісно-мотиваційний (аксіологічний, соціокультурний); гносеологічно-творчий (гносеологічний, когнітивний, творчий); особистісно-діяльнісний (праксеологічний, особистісний, комунікативний).

5. Визначено, що готовність майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності – це особистісне утворення майбутнього педагога, що включає в себе педагогічні цінності і потреби у професійній самореалізації, сукупність професійних знань, умінь та навичок, необхідних для організації навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах першого ступеня, поєднання яких стає оптимальним на основі сформованості особистісних якостей: професійного мислення, педагогічної спрямованості, творчості, суб'єктної активності, здатності до самовдосконалення та ін.

Доведено, що результатом готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності є сформованість ціннісно-мотиваційного, гносеологічно-творчого, особистісно-діялісного компонентів. Визначено їх критерії (ціннісний, пізнавальний, діяльнісний) та показники. За кожним компонентом охарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності: низький, середній, високий.

6. Для обґрунтування теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів в умовах зміни освітнього середовища розроблено модель професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в проектованому освітньому середовищі. Вона представлена у вигляді трьох блоків: методологічно-цільового, змістово-процесуального та діагностично-результативного. Їх взаємодія у проектованому освітньому середовищі забезпечує постійний цілеспрямований і послідовний вплив на ефективність підготовки майбутніх учителів через поєднання взаємопов'язаних складників: методологічних засад (підходи, принципи); мети; компонентів підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності; операційно-діялісної складової професійної підготовки в проектованому середовищі; етапів досліджуваного процесу; критеріїв та показників готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності та її рівні; а також педагогічних умов, що забезпечують досягнення прогнозованого результату.

На основі аналізу психолого-педагогічних джерел, власних суджень, результатів констатувального етапу експерименту та математично-

статистичних обрахунків визначено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи в проєктованому освітньому середовищі: соціальна адаптація студентів у площині взаємодії з освітнім середовищем професійної підготовки; актуалізація розвивального потенціалу освітнього середовища; активізація процесу професійно-особистісного розвитку та саморозвитку студентів засобами творчо-пошукової роботи; оволодіння майбутніми вчителями початкової школи основами інноваційної діяльності.

7. Розроблено методику проєктування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, що представлена сукупністю способів побудови та реалізації системи проєктування з метою оновлення змісту, форм, методів та засобів взаємодії суб'єктів у процесі створення інноваційного проєкту освітнього середовища.

Узагальнено методичні рекомендації до реалізації основних напрямів проєктування змісту професійної підготовки, а саме: вибіркової частини навчального плану; змісту робочої програми навчальних дисциплін, практик; навчально-методичного забезпечення; позааудиторної діяльності (соціально-культурної, наукової, спортивної тощо). Розроблено алгоритм конструювання форм, методів та засобів професійної підготовки майбутніх педагогів визначеного напрямку.

Класифіковано форми професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах проєктованого освітнього середовища за його компонентами: форми конструювання навчально-виховного середовища (навчального супроводу, наукового співробітництва, виховної взаємодії), соціально-культурного та інформаційно-комунікаційного. Репрезентовано методи, які забезпечують реалізацію суб'єкт-суб'єктної взаємодії, персоніфікованість та гармонізацію впливів, можливість проєктування індивідуальної траєкторії професійно-особистісного становлення майбутнього вчителя початкової школи. Відповідно до основних видів діяльності майбутніх педагогів в умовах освітнього середовища виокремлено такі групи методів: навчально-педагогічного супроводу, гармонізації культурно-виховних впливів, наукового співробітництва.

Обґрунтовано доцільність використання запропонованих засобів конструювання навчально-виховного, соціально-культурного та інформаційно-комунікаційного середовищ.

8. У ході формувального етапу експерименту перевірено ефективність упровадження в навчально-виховний процес методики проєктування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та її ресурсного забезпечення. Проведено семінари-практикуми «Педагогічний дизайн» з метою формування в науково-педагогічних працівників (викладачів, кураторів, консультантів) елементів професійної компетентності, необхідних для оптимізації освітньої взаємодії, шляхом реалізації методики проєктування освітнього середовища професійної підготовки як нової педагогічної системи підтримки професійного та особистісного розвитку майбутніх учителів.

Ефективність її упровадження забезпечувалася шляхом внесення доповнень та змін у компоненти наявного освітнього середовища. Система спроектованих форм, методів та засобів інтегрована у шість блоків, які послідовно реалізувалися на етапах фахової підготовки, зокрема: 1) адаптація студентів у площині взаємодії з освітнім середовищем професійної підготовки; 2) залучення студентів до свідомого професійно-особистісного розвитку в умовах освітнього середовища професійної підготовки; 3) проектування індивідуального освітнього маршруту та його реалізація в освітньому середовищі професійної підготовки; 4) проектування науково-дослідної роботи; 5) входження у квазіпрофесійну діяльність в умовах освітнього середовища професійної підготовки; 6) учитель початкової школи – дизайнер освітнього середовища школи першого ступеня. Завдання визначених блоків також були спрямовані на експериментальну перевірку педагогічних умов, що забезпечують ефективність професійної підготовки в спроектованому освітньому середовищі.

Дієвість реалізації методики проектування освітнього середовища була забезпечена: апробацією форм конструювання навчально-виховного середовища (навчального супроводу, наукового співробітництва, виховної взаємодії), а також традиційних та інноваційних форм конструювання соціально-культурного та інформаційно-комунікаційного середовищ.

Упровадження визначених методів навчально-педагогічного супроводу, гармонізації культурно-виховних впливів, наукового співробітництва і організації соціально-культурної та інформаційно-комунікаційної взаємодії забезпечило реалізацію механізму створення ситуації професійно-особистісного розвитку майбутніх учителів початкової школи.

Особливого значення у підвищенні якості професійної підготовки в спроектованому середовищі набувала комплексна програма «Мій освітній маршрут», яка інтегрувала зусилля студентів, викладачів, керівників наукових об'єднань і кураторів на етапі проектування та реалізації освітньої траєкторії професійно-особистісного становлення майбутнього вчителя.

На формульовальному етапі експерименту по завершенню кожного блоку проведено проміжний контроль за показниками сформованості компонентів готовності студентів експериментальних й контрольних груп. Після комплексного впровадження авторської методики проведено остаточний зріз готовності майбутніх учителів до професійної діяльності. Аналіз результатів експерименту засвідчив позитивну динаміку готовності студентів експериментальних груп за усіма блоками інновацій та на прикінцевому зрізі. Порівняльний аналіз результатів експериментальних і контрольних груп демонструє, що рівень сформованості ціннісно-мотиваційного, гносеологічно-творчого, особистісно-діяльнісного компонентів готовності до професійної діяльності студентів експериментальних груп вищий ніж у студентів контрольних груп, що підтверджує ефективність запропонованої методики проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх

учителів початкової школи та загальну гіпотезу. Це дозволяє стверджувати, що завдання дослідження виконані, а мета – досягнута.

Викладені наукові результати проведеного дослідження не вичерпують усіх аспектів складної та багатоаспектної проблеми проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів. Подальша розробка теорії і практики проектування освітнього середовища могла б здійснюватися за такими напрямками: застосування елементів розробленої методики проектування освітнього середовища у підготовці фахівців інших спеціальностей; порівняння ефективності впровадження різних моделей освітнього середовища в практику вищої педагогічної школи; дослідження самореалізації особистості в проєктованому середовищі тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Ярошинська О. О. Проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи : монографія / О. О. Ярошинська. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – 456 с.

2. Ярошинська О. Наукове стажування як одна із форм підвищення професійної майстерності викладача вищої школи / Олена Ярошинська // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші. – Умань : РВЦ «Софія», 2008. – Вип. 27. – С. 147–153.

3. Ярошинская Е. А. Формирование собственного успеха как предпосылки успешной педагогической деятельности / Е. А. Ярошинская // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия : Педагогика, психология. – 2010. – № 2 (2). – С. 108–111.

4. Ярошинська О. Середовищний підхід в професійній освіті: теоретичні засади та перспективи впровадження / Олена Ярошинська // Проблеми підготовки сучасного вчителя : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. – Вип. 4. – Ч. 1. – С. 104–109.

5. Ярошинська О. О. До питання експертизи освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів / О. О. Ярошинська // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : збірник наукових праць / за ред. В. Д. Бурлака, О. М. Пехоти. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2011. – Серія «Педагогічні науки». – Вип. 34. – Т.1.– С. 134–137.

6. Ярошинская Е. Со-бытийность в образовательной деятельности и реализация данного феномена в профессиональной подготовке будущих

учителів початкової школи / Елена Ярошинская // Імідж сучасного педагога. – 2012. – № 6 (125). – С. 24–27.

7. Ярошинська О. О. Категорія «середовище» та міждисциплінарних підхід у представленні моделей середовища / О. О. Ярошинська // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія : збірник статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2013. – Вип. 40. – Ч. 2. – С. 39–45.

8. Ярошинська О. Формування фахової компетентності майбутніх учителів початкової школи в умовах освітнього середовища професійної підготовки / Олена Ярошинська // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. – Вип. 7. – С. 230–235.

9. Ярошинська О. О. Середовище як фактор виховання в педагогічній теорії та практиці (40–70-ті роки ХХ ст.) / О. О. Ярошинська // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : збірник наукових праць. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2013. – Вип. 1.42 (95). – С. 302–305.

10. Ярошинская Е. А., Коростелева Е. Ю. Особенности педагогического проектирования образовательной среды профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы / Е. А. Ярошинская, Е. Ю. Коростелева // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Педагогика, психология. – 2013. – № 3 (25). – С. 457–561.

11. Ярошинська О. Витоки дослідження середовища як педагогічного феномену / Олена Ярошинська // Історико-педагогічний альманах. – 2014. – № 1. – С. 37–41.

12. Ярошинська О. О. Освіта як невід'ємний конструкт поняття «освітнє середовище професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів» / О. О. Ярошинська // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології / гол. ред. А. А. Сбруєва. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – № 3 (37). – С. 430–441.

13. Ярошинська О. О. Освітній простір вищого навчального закладу як континуум для проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх фахівців / О. О. Ярошинська // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць / [ред. кол.: Т. І. Суценок (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя : КПУ, 2014. – Вип. 35 (88). – С. 558–567.

14. Ярошинська О. Структурування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи / Олена Ярошинська // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред.: М. Т. Мартинюк]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. – Ч. 1. – С. 367–375.

15. Ярошинська О. О. Методологічні засади проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи /

Олена Ярошинська // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології / гол. ред. А. А. Сбруєва. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – № 7 (41). – С. 380–389.

16. Ярошинська О. Проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи як педагогічна проблема / Олена Ярошинська // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – Вип. 10. – Ч. 1. – С. 110–119.

17. Ярошинська О. Ступінь розробленості проблеми створення освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у психолого-педагогічній літературі / Олена Ярошинська // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред.: М. Т. Мартинюк]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – Ч. 2. – С. 429–441.

18. Ярошинська О. Створення інформаційно-комунікаційного середовища в контексті професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи / Олена Ярошинська // Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / ред. кол. Н. Скотна (головний редактор), М. Чепіль (редактор розділу) та ін. – Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2014. – Вип. 29. – Ч. 3. – Педагогіка. – С. 248–261.

19. Ярошинська О. Механізм створення ситуації професійно-особистісного розвитку майбутніх учителів початкової школи / Олена Ярошинська // Педагогічний дискурс : зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура. – Хмельницький : ХГПА, 2014. – Вип. 17. – С. 231–236.

20. Yaroshynska O. Educational Environment of Professional Training of the Future Primary School Teachers: Teachers' and Students' Opinion / Olena Yaroshynska // The Advanced Science Journal. – Volume 2014. – Issue 10 (September 15, 2014). – P. 106–110.

21. Ярошинська О. О. Принципи проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи / О. О. Ярошинська // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Вип. 3. – Бердянськ : БДПУ, 2014. – С. 312–318.

22. Ярошинська О. Соціальна адаптація студентів у площині взаємодії із середовищем як педагогічна умова успішної професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у проєктованому освітньому середовищі / Олена Ярошинська // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – Вип. 50. – С. 41–47.

23. Ярошинская Е. А. Педагогические условия профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы в проектируемой образовательной среде / Е. А. Ярошинская // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Педагогика, психология. – 2014. – № 3 (18). – С. 235–239.

24. Ярошинская Е. А. Проектирование образовательной среды профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы: от теоретических основ до практической реализации / Е. А. Ярошинская // Вестник Академии знаний. – 2014. – № 4 (11). – С. 69–76.

25. Ярошинська О. О. Організація педагогічного супроводу майбутніх учителів початкової школи в навчальному середовищі / О. О. Ярошинська // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. праць / ред. кол.: Н. В. Гузій (від. ред.). – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – Вип. 24 (34). – С. 38–43.

Опубліковані праці апробаційного характеру

26. Ярошинська О. Креативність як провідний принцип побудови освітнього середовища у вищому навчальному закладі / Олена Ярошинська // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші. – Умань : ПП Жовтий, 2010. – Вип. 1. – С. 113–119.

27. Ярошинська О., Побірченко Н. Формування дослідницького середовища вищого педагогічного навчального закладу як засобу формування професійної компетентності майбутніх учителів / Олена Ярошинська, Наталія Побірченко // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші]. – Умань : ПП Жовтий, 2010. – Вип. 2. – С. 126–132.

28. Ярошинська О. О. Сучасні технології в освітньому середовищі вищого навчального закладу / О. О. Ярошинська // Освіта в інформаційному суспільстві: філософські, психологічні та педагогічні аспекти : матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. (Суми, 27–28 жовтня 2010 р.). – Суми : Університетська книга, 2010. – С. 92–93.

29. Ярошинська О. Професійна адаптація викладача та розвиток його компетентності в умовах освітнього середовища вищого навчального закладу / Олена Ярошинська // Формування готовності викладача вищого навчального закладу до професійної діяльності: матеріали регіонального науково-методичного семінару (Умань, 17 грудня 2010 р.) / Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини / ред. кол.: Дудник О. В. та ін. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2010. – С. 44–46.

30. Ярошинська О. Роль Науково-дослідної лабораторії педагогічної компетентності у розробці та впровадженні ідей компетентнісного підходу /

Олена Ярошинська // Роль педагогічних дисциплін у формуванні сучасного фахівця : матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару в рамках II етапу Всеукраїнської олімпіади з навчальної дисципліни «Педагогіка» (Умань, 14 квітня 2011 р.) / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. – С. 68–74.

31. Ярошинська О. Тенденції розвитку професійної педагогічної освіти в зарубіжних країнах на сучасному етапі / Олена Ярошинська // Розвиток освітніх систем у глобальному вимірі: тенденції і прогнози : матеріали міжнародної наукової конференції (Умань, 26–27 травня 2011 р.). – Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. – Ч. 1. – С. 135–137.

32. Ярошинська О. О. Перспективи досліджень професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів / О. О. Ярошинська // Удосконалення форм і методів підготовки професійно компетентних працівників освіти : матеріали Міжнародній науково-практичній конференції (Черкаси, 19–20 квітня 2011 р.) / за заг. ред. проф. Прокопенко Л. І. – Черкаси : Вид. Відділ ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. – С. 130–132.

33. Ярошинская Е. А. Информационные технологии как необходимый фактор качественной подготовки будущего учителя / Е. А. Ярошинская // Педагогика и психология инноваций в условиях непрерывного образования : материалы III Международной научно-практической Интернет-конференции (Ставрополь, 1 июня – 5 октября 2011 года). – Ставрополь : Бюро новостей, 2011. – С. 141–143.

34. Ярошинська О. О. Упровадження ідей середовищного підходу в практичну підготовку майбутніх учителів / О. О. Ярошинська // Практично-професійна підготовка студентів у системі вищої освіти: проблеми та шляхи вдосконалення : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 7–8 грудня 2011 р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Державна наукова установа «Інститут інноваційних технологій та змісту освіти» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України [та ін.]. – Харків : ФОП Шейніна О. В., 2011. – С. 294–295.

35. Ярошинська О. Педагогіка середовища як предмет дослідження науковців ХХ століття / Олена Ярошинська // Сучасні наукові дослідження у галузі професійної педагогічної освіти : матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару (Умань, 30 березня 2012 р.) / ред. кол.: Ткачук Л. В. та ін. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – С. 102–105.

36. Ярошинська О. О. Використання ідей Яна Амоса Коменського у контексті гуманізації середньої та вищої педагогічної освіти / О. О. Ярошинська // Дидактика Яна Амоса Коменського: від минулого до сьогодення : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Умань, 27 квітня 2012 р.) // Вісник лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського // гол. ред. Побірченко Н. С. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – С. 74–77.

37. Ярошинська О. Формування виховного середовища навчального закладу в педагогіці В. О. Сухомлинського / Олена Ярошинська // Василь Сухомлинський і школа ХХІ століття: традиція й інноваційність : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (Умань, 5–6 квітня 2012 р.) / гол. ред. Кузь В. Г. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – С. 82–85.

38. Ярошинська Е. А. Со-бытийный подход в профессиональной подготовке будущих учителей начальной школы / Е. А. Ярошинская // Упровадження нового змісту початкової освіти: теорія і практика : матеріали Всеукр. пед. читань, присв. пам'яті Т. М. Байбери (Полтава, 3–4 квітня 2012 р.) / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава : ПП Шевченко, 2012. – С. 165–168.

39. Ярошинська О. До питання застосування середовищного підходу в педагогічній практиці вищого навчального закладу / О. Ярошинська // Інноваційні технології у професійному розвитку педагогічних працівників та керівників закладів освіти : тези Міжнародної науково-практичної конференції (24–25 квітня 2012 року, м. Біла Церква) / за наук. ред. В. В. Олійника (голова), Н. І. Клокар (заступник голови), М. В. Кухарєва, А. Заманова, Н. С. Побірченко, Е. Р. Баграмян, М. А. Дмитрієвої. – Біла Церква : КОІПОПК, 2012. – С. 188–189.

40. Ярошинська О. О. Особливості сприймання студентами освітнього середовища професійної підготовки в умовах інтеграції до європейського освітнього простору / О. О. Ярошинська // Гуманітарний вісник. – Додаток 1 до Вип. 27, Том VI (39) : Тематичний випуск «Вища освіта в Україні в контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К. : Гнозис, 2012. – С. 475–482.

41. Ярошинська О. О. Теорія і практика тестування знань студентів в освітньому середовищі ВНЗ / О. О. Ярошинська // Матеріали міжнародного форуму фахівців у галузі освітніх вимірювань (Київ, 1 червня 2012 р.). – К. : НПУ, 2012. – С. 27.

42. Ярошинская Е. А. Экспертиза образовательной среды профессиональной подготовки будущих учителей / Е. А. Ярошинская // Materiały VIII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Wykształcenie i nauka bez granic – 2012». – Volume 19. – Pedagogiczne nauki. – Przemysł : Nauka i studia, 2012. – S. 84–88.

43. Ярошинська О. О. Власний успіх педагога у професійній діяльності / О. О. Ярошинська // Дидактика Яна Амоса Коменського: від минулого до сьогодення : матеріали Першої Міжнародної Інтернет-конференції // Вісник лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського // гол. ред. Побірченко Н. С. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. – С. 115–116.

44. Ярошинська О. Роль академічного консультування у створенні дієвого освітнього середовища професійної підготовки фахівця / Олена Ярошинська // Формування компетентного фахівця в умовах освітнього середовища вищого навчального закладу : матеріали Всеукраїнського науково-методичного

семінару (Умань, 12 квітня 2013 р.) / ред. кол.: Ярошинська О. О. та ін. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. – С. 101–105.

45. Ярошинська О. О. Особливості управління навчальним закладом як організацією соціального типу / О. О. Ярошинська // Управління в освіті: інтеграція науки і практики : матеріали міжвузівського науково-практичного семінару (Умань, 16 травня 2013 р.) / ред. кол.: Кірдан О. Л. та ін. – Умань : ПП Жовтий, 2013. – С. 141–144.

46. Ярошинська О. Сучасний вчитель і педагогічний дизайн : програма спецкурсу / Олена Ярошинська. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2013. – 19 с.

47. Ярошинська О. О. Феномен «освітнє середовище» як предмет дослідження психологічної науки / О. О. Ярошинська // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Додаток 1 до Вип. 29. – Т. II: Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». – К. : Гнозис, 2013. – С. 172–178.

48. Ярошинська О. О. Проектування освітнього середовища професійної підготовки як необхідна умова забезпечення творчої самореалізації майбутнього вчителя / О. О. Ярошинська // Педагогічне забезпечення творчої самореалізації особистості в інноваційній освіті : матеріали Міжрегіональної науково-практичної конференції з міжнародною участю (Суми, 21–22 листопада 2013 р.). – Суми : Видавництво СумсДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – С. 125–128.

49. Ярошинская Е. А. Пути посредничества между субъектами образовательной среды профессиональной подготовки / Е. А. Ярошинская // Материали за ІХ міжнародна научна практична конференция «Achievement of high school – 2013» (17–25 November 2013 г.). Т. 20. Педагогически науки. – София : «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2013. – С. 79–86.

50. Ярошинська О. Професійна підготовка вчителя початкової школи: тенденції сьогодення / Олена Ярошинська // Підготовка компетентного вчителя: традиції та інновації : матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару (м. Умань, 21 березня 2014 р.) / ред. кол.: Ярошинська О. О. та ін. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – С. 52–56.

51. Ярошинська О. Наукове середовище як невід'ємний складник освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи / О. Ярошинська // Основні напрями підготовки сучасного вчителя: глобалізація, стандартизація, інтеграція : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Умань, 30–31 жовтня 2014 р.) / ред. кол.: Н. С. Побірченко, О. І. Безлюдний, Т. Д. Кочубей та ін. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2014. – С. 36–39.

52. Ярошинська О. Виховне середовище як складник освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи / Олена Ярошинська // Materials of the X International scientific and practical

conference, «Fundamental and applied science – 2014». – Volume 8. Pedagogical sciences. – Sheffield : Science and education LTD, 2014. – P. 63–65.

53. Ярошинська О. Організація самостійної роботи майбутніх учителів початкової школи в умовах освітнього середовища професійної підготовки / Олена Ярошинська // Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти) : зб. тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 31 жовтня – 1 листопада 2014 р.). – Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2014. – С. 95–99.

54. Ярошинська О. О. Загальні основи педагогіки : навч. посіб. / О. О. Ярошинська. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2010. – 164 с.

55. Ярошинська О. О. Дидактика : навч. посіб. / О. О. Ярошинська. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. – 285 с.

56. Ярошинська О. О. Школознавство : навч. посіб. / О. О. Ярошинська. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Умань : ПП Жовтий, 2011. – 256 с.

57. Комплексний кваліфікаційний іспит з педагогіки та методик початкового навчання : навчально-методичний комплекс до державної атестації / уклад.: О. О. Ярошинська, Л. М. Роєнко, О. А. Комар та ін. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. – 239 с.

58. Ярошинська О. Теорія виховання : навч. посіб. / О. О. Ярошинська. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – 104 с.

59. Ярошинська О. О. Педагогічний дизайн : практичний посібник / О. О. Ярошинська. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – 254 с.

60. Ярошинська О. О. Інститут кураторства: проектування діяльності : навч.-метод. посіб. / О. О. Ярошинська. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – 188 с.

61. Ярошинська О. О. Організація наукового середовища : методичні рекомендації / О. О. Ярошинська. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – 153 с.

62. Ярошинська О. О. Організація та функціонування інформаційно-комунікаційного середовища в рамках сучасного освітнього простору : методичні рекомендації / О. О. Ярошинська. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – 74 с.

Наукові праці, які додатково відображають результати дослідження

63. Методичні рекомендації щодо структури, змісту та обсягів наукових та навчальних видань викладачів і студентів УДПУ / [уклад. О. О. Ярошинська]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2010. – 112 с.

64. Ярошинская Е. А., Ярыгин О. Г. Преодоление ложных эвристик как неадекватных ментальных моделей / Е. А. Ярошинская, О. Г. Ярыгин // Азимут научных исследований: экономика и управление. – 2012. – № 1. – С. 78–82.

65. Теорія організації : навч. посіб. / авт.-упоряд. Ярошинська О. О. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. – 161 с.

АНОТАЦІЯ

Ярошинська О. О. Теоретичні і методичні засади проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2015.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню теоретичних і методичних засад проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Простежено онтологію та обґрунтовано сучасний зміст понять «середовище», «освіта», «освітнє середовище», «освітній простір», «освітній простір вищого навчального закладу», «освітнє середовище вищого навчального закладу», «освітнє середовище професійної підготовки майбутніх учителів». Розкрито методологічні основи, складові та алгоритм проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Охарактеризовано структуру освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та компоненти їх професійної підготовки. Виявлено компоненти, критерії та охарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності, здійснено їх діагностику. Теоретично обґрунтовано модель професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в проектованому освітньому середовищі. Експериментально підтверджено ефективність розробленої методики проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та її ресурсного забезпечення.

Ключові слова: освітнє середовище, проектування освітнього середовища, методика проектування, професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи.

АННОТАЦИЯ

Ярошинская Е. А. Теоретические и методические основы проектирования образовательной среды профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Житомир, 2015.

Диссертация посвящена обоснованию теоретических и методических основ проектирования образовательной среды профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы.

Проанализирована степень разработанности исследуемой проблемы в научной литературе и образовательно-воспитательной практике. Прослежена

онтология и изучено современное содержание базовых понятий «среда», «образование», «образовательная среда», «образовательное пространство», «образовательное пространство высшего учебного заведения», «образовательная среда высшего учебного заведения», «образовательная среда профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы».

Обоснованы методологические основы, этапы и составляющие проектирования образовательной среды профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы (прогнозирование, моделирование, конструирование, реализация). Обоснована система проектирования образовательной среды профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы (целевой, методологический, субъектный, структурный, процессуальный, результативный компоненты).

Разработана структура образовательной среды профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы, интегрирующая социально-культурную, учебно-воспитательную, информационно-коммуникационную среду. Раскрыты особенности организации педагогического сопровождения студентов в учебно-воспитательной среде. Проанализирован образовательный потенциал социально-культурной среды подготовки будущих учителей. Обоснованы теоретические основы организации и функционирования информационно-коммуникационной среды в рамках современного образовательного пространства.

Определены структурные компоненты профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы (ценностно-мотивационный, гносеологически-творческий, личностно-коммуникативный). Выявлены компоненты, критерии и охарактеризованы уровни готовности будущих учителей начальной школы к профессиональной деятельности, осуществлена их диагностика.

Теоретически обоснована модель профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы в проектируемой образовательной среде. Она представлена в виде трех блоков: методологически-целевого, содержательно-процессуального и диагностически-результативного, их взаимодействие в проектируемой образовательной среде обеспечивает постоянное целенаправленное и последовательное влияние на эффективность подготовки будущих учителей начальной школы взаимосвязанных составляющих: методологических основ (подходы, принципы); цели; компонентов подготовки будущих учителей начальной школы к профессиональной деятельности; операционно-деятельностной составляющей профессиональной подготовки; этапов исследуемого процесса; критериев и показателей готовности будущих учителей начальной школы к профессиональной деятельности и ее уровням; а также педагогических условий, обеспечивающих достижение прогнозируемого результата.

Разработана методика проектирования образовательной среды профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы. Раскрыты

методические основы проектирования содержания профессиональной подготовки будущих учителей начальных классов с целью создания инновационного проекта образовательной среды. Усовершенствованы формы, методы, средства профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы в контексте реализации разработанной авторской методики.

Экспериментально подтверждена эффективность внедрения в учебно-воспитательный процесс высших педагогических учебных заведений методики проектирования образовательной среды профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы и ее ресурсного обеспечения.

Ключевые слова: образовательная среда, проектирование образовательной среды, методика проектирования, профессиональная подготовка будущих учителей начальной школы.

ANNOTATION

Iaroshynska O. O. Theoretical and methodological principles of designing educational environment in future primary school teachers' training. – Manuscript.

In dissertation to obtain a scientific degree of a doctor of pedagogical sciences in specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education. – Zhytomyr State University named after Ivan Franko, Zhytomyr, 2015.

The doctoral thesis deals with theoretical and methodological principles of designing educational environment of future primary school teachers' training. The ontology has been studied, the following terms have been defined: «environment», «education», «educational environment», «educational space», «educational space of the institution of higher education», «educational environment of future primary school teachers' training». Methodological principles, elements and steps of designing educational environment of future primary school teachers' training have been described. The structure of educational environment of future primary school teachers' training has been shown; the elements of their training have been analyzed.

The criteria have been substantiated; levels of future primary school teachers' in-service readiness have been characterized and diagnosed. The model of future primary school teachers' training in the designed educational environment has been grounded. Methodology of designing educational environment of future primary school teachers' training has been experimentally checked.

Key words: educational environment, designing educational environment, methodology of design, future primary school teachers' training.